

نقدی بر فهرست مجلات ریاضی بنیاد علم ایران

محمد صالح مصلحیان

با کمال خوشوقتی، اخیراً بنیاد علم ایران در فراخوانی به حمایت از تحقیقات ریاضی روی آورده است که جای تقدیر و تشکر دارد. این بنیاد همچنین فهرستی از مجلات را به عنوان مجلات فاخر منتشر کرده است.

ایجاد یک فهرست سفید از مجلات پراعتبار می تواند تا حدی مشکلات ناشی از رده بندی مجلات بر اساس معیارهای علم سنجی مانند *Impact Factor*، *CiteScore* و غیره را پوشش دهد اما می تواند چالش برانگیز باشد و آسیب‌های دیگری را برای جامعه علمی کشور به بار آورد.

مایلم نخست اشاره کنم که در تماسهایی که به طور شخصی یا به عنوان رییس انجمن ریاضی ایران با انجمنهای ریاضی امریکا و اروپا و سایر ریاضیدانان برجسته داشتم، نظر آنها را در مورد ارائه یک فهرست سفید از مجلات فاخر در ارزیابی‌های آکادمیک جویا شدم. این گفتگوها به این نتیجه منجر شد که آنها چنین فهرستهایی را **دخول و تصرف در جریان طبیعی توسعه شاخه های مختلف ریاضی می دانند و اساساً ارزیابی مقالات بر اساس مجلات را کار درستی نمی دانند.** آنها معتقدند که باید مقالات منتخب هر پژوهشگر از نظر عمق، وسعت، نوآوری، و تاثیرگذاری بر تحقیقات دیگران در شاخه مربوط مورد ارزیابی قرار گیرد و نه در مقایسه با سایر شاخه ها و بدتر با رشته های دیگر علوم.

در یک سال گذشته، ما در انجمن ریاضی ایران برای تشکیل یک فهرست سفید از مجلات برجسته بر اساس فهرست انجمن علم و فناوری چین و انجمن ریاضی چین اقدام کردیم و به دلایل مختلف آکادمیک آن را متوقف کردیم تا بررسی های بیشتری صورت پذیرد. فهرست چینی شامل ۹ جدول است: سه جدول (در سطوح بسیار عالی، عالی، و بسیار خوب) برای سه رشته ریاضی محض، ریاضی کاربردی، و آمار.

فهرست چینی

برای تهیه فهرست، از اعضای تحریریه مجلات سطح بالای چینی و ریاضیدانان خوب چینی نظرخواهی شده است و سپس در یک کمیته از ریاضیدانان تراز اول چینی در انجمن ریاضی چین، تک تک مجلات، مورد ارزیابی مجدد قرار گرفته و فهرست نهایی رسماً در سال ۲۰۲۱ منتشر گردید. قرار است این فهرست هر سه سال بازبینی شود.

ملاحظه فهرست بنیاد علم ایران اولین سوالی را که به ذهن متبادر می کند این است که «**روش شناسی و معیار انتخاب مجلات در فهرست بنیاد چه بوده است و چه تعداد از ریاضیدانان و از چه رشته هایی در تهیه و تایید آن نقش داشته اند؟**»

فهرست بنیاد علم ایران

الف) یک بررسی مقایسه ای نشان می‌دهد که **فهرست بنیاد یک نسخه ناقص از فهرست چینی است.** البته ایراداتی به فهرست چینی وارد شده است که اینجا مجال پرداختن به آن نیست. روشن نیست که چگونه در فهرست بنیاد، مجله *Inst J Math Jussieu* از رده ۳ چینی یا *Forum Math Pi* از رده ۲ چینی در سطح *Acta Math*، *Ann Math* و *Invent Math* ارزیابی شده اند.

ب) مجلات فهرست بنیاد با آنچه جامعه بین المللی (یا حتی ملی) به عنوان مجله فاخر قلمداد می کند، در جاهایی فاصله دارد. مثلا Asian J Math گرچه یک مجله عمومی است، در بسیاری از رشته ها یک مجله فاخر قلمداد نمی شود. مجله Bull Sci Math که یک مجله با دسترسی باز است و توسط عربستان سعودی حمایت می شود و حتی در فهرست چینی نیست در فهرست بنیاد ظاهر شده است. حتی مجلات کاربردی فاخرتر از IMA Numer Anal وجود دارند که دیده نشده اند. بر اساس فهرست چینی نیز تعداد زیادی مجله در فهرست بنیاد از قلم افتاده است.

ج) تنوع رشته بر خلاف فهرست چینی در فهرست بنیاد علم ایران رعایت نشده است و مجلات پراختبار تعدادی از شاخه های ریاضی همچون جبر مانند J Algebra و J Pure Appl Algebra اساسا دیده نشده است در حالی که در یک نگاه، تعداد زیادی مجله در رشته هندسه در آن قابل ردیابی است. حتی تناسبی بین تعداد مجلات سنتی محض و کاربردی نیز وجود ندارد.

ه) در حال حاضر بسیاری از دانشگاه ها و موسسات پژوهشی از یک بسته متنوع و ترکیبی از معیارها در رده بندی مجلات استفاده می کنند. با این حال، ارزیابی متخصصان رشته نقش تعیین کننده ای دارد. تجربه چین نشان می دهد که وقتی تعداد ریاضیدانان درگیر در تهیه فهرست سفید بیشتر باشد، هم احتمال خطا کمتر می شود، هم نظرهای شخصی کمتر در آن ظاهر می شود، و هم فهرست نهایی در برگزیده مجلات معتبر از طیف گسترده تری از رشته ها خواهد گردید.

اجازه فرمایید به بعضی راه کارهای پیشنهادی اشاره کنم:

الف) شایسته است که مانند سایر کشورها (توسعه یافته یا در حال توسعه) انجمن ریاضی ایران که متولی اصلی ریاضیات کشور است توسط بنیاد علم ایران جهت همکاری دعوت شود تا با همفکری با مسئولین بنیاد و متخصصانی از سایر رشته ها نسبت به تعیین یک کمیته از ریاضیدانان برجسته از رشته های مختلف برای تعیین فهرست سفید مجلات فاخر اقدام گردد. شخصی و جزیره ای عمل کردن به روند علم کشور لطمات جبران ناپذیری وارد خواهد کرد.

ب) مناسب به نظر می رسد که به جای دو جدول، سه جدول تدوین شود:

۱. جدول آلمانی شامل مجلات عمومی در سطح Invent Math و Acta Math، Ann Math

۲. جدول انگیزشی شامل مجلات عمومی فاخری مانند Adv Math، Math Ann، مجلات SIAM و مجلات انجمن ریاضی امریکا، مجلات انجمن ریاضی لندن، و مجلات تخصصی فاخر رشته ها؛

۳. جدول دست یافتنی شامل مجلات تخصصی فاخر گرایش ها.

ج) برای سه سال اول، جدول های ۲ و ۳ می تواند سخاوتمندانه (یعنی شامل تعداد بیشتری مجله) تهیه شوند تا هم واقع بینانه باشند و هم انگیزه حرکت به سوی تحقیقات اصیل، خلاقانه، مهم، و نافذ را در پژوهشگران خوب و به ویژه محققان جوان ما ایجاد نماید. این جداول برای دوره های سه ساله بعدی می توانند اصلاح و محدودتر شوند.

د) مرسوم است که به افراد برای تطبیق خود با مقررات (مانند آیین نامه ارتقا) یک بازه زمانی مناسب داده می شود. مناسب است که یک بازه زمانی حدود ۱۸ ماه برای شروع چنین برنامه ای به محققان داده شود تا بتوانند عادلانه از این برنامه پیشرو استفاده نمایند.